

Береза К. Ю.

здобувач

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.985

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ СТВОРЕННЯМ АБО УТРИМАННЯМ МІСЦЬ РОЗПУСТИ І ЗВІДНИЦТВОМ

Висвітлено деякі аспекти розслідування злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом. Акцентовано увагу на ролі і місці спеціальних знань у розслідуванні зазначених кримінально каранних діянь.

***Ключові слова:** створення або утримання місць розпусти, тактичне забезпечення, спеціальні знання, слідчі (розшукові) дії.*

Постановка проблеми. Застосування різного роду знань, вмій та навичок працівниками органів внутрішніх справ відбувається у процесі розслідування будь-яких кримінальних правопорушень. Та зрозуміло, що одна особа не буде володіти усім їх спектром, необхідним для ефективного розслідування кримінально каранних діянь. У зв'язку з цим у ході кримінальних проваджень потрібно залучати осіб, які володіють спеціальними знаннями в найрізноманітніших сферах. Не є винятком і розслідування злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дослідженням спеціальних знань займалися такі відомі вчені: Т.В. Авер'янова, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, А.В. Дулов, В.С. Кузьмічов, Є.Д. Лук'янчиков, П.Д. Нестеренко, М.І. Порубов, М.В. Салтевський, О.Г. Філіппов, М.Г. Щербаковський та інші. Та в їх роботах не розглядалися особливості використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом.

Метою даної статті є дослідження особливостей використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом.

Виклад основного матеріалу. За даними Генеральної прокуратури України, у 2013 р. вчинено 420 фактів створення або утримання місць розпусти, а також звідництва для розпусти, за якими у 311 випадках було складено обвинувальні акти, а у 2014 р. – 509, за якими обвинувальні акти було складено лише у 321 кримінальному провадженні. Розглядаючи питання використання спеціальних знань при розслідуванні досліджуваного кримінально караного діяння, вважаємо за необхідне визначити його дефініцію.

Ця категорія вивчалася великою кількістю науковців. Наприклад,

Є.І. Зуєв зазначає, що «...спеціальними є професійні, що відповідають сучасному рівню розвитку, пізнання (виключаючи галузі процесуального та матеріального права) у науці, техніці, мистецтві або ремеслі, використання яких у боротьбі зі злочинністю сприяє виявленню доказової та оперативнорозшукової інформації, а також які сприяють розробці технічних засобів і тактичних прийомів виявлення і фіксації слідів або інших ознак злочинних діянь» [2, с. 72]. А вже виходячи з норм кримінально-процесуального законодавства, яке обмежує коло використання спеціальних знань виявленням, фіксацією та вилученням доказів, П.П. Іщенко визначає спеціальні знання як «будь-які професійні знання, які можуть сприяти виявленню, фіксації та вилученню доказів» [3, с. 8]. На думку В.І. Шиканова, спеціальними знаннями у кримінальному судочинстві прийнято називати «знання та практичний досвід, що необхідні для всебічного, повного й об'єктивного встановлення обставин, що входять у предмет доказування» [10, с. 4].

Проте, найбільш вдалим, що відображає саме юридичний характер поняття спеціальних знань, на наш погляд, залишається визначення В.К. Лисиченка та В.В. Циркаля: «...це незагальновідомі в судочинстві наукові, технічні та практичні знання, набуті в результаті професійного навчання чи роботи за певною спеціальністю особою, залученою як спеціаліст чи експерт з метою допомоги слідчому чи суду у з'ясуванні обставин справи або надання висновків з питань, для вирішення яких потрібне їх використання» [4, с. 22].

При розслідуванні створення або утримання місць розпусти, а також звідицтва для розпусти, можуть застосовуватися різні спеціальні знання. Спеціальні знання, залежно від того який суб'єкт їх застосовує при розслідуванні досліджуваної категорії злочинів, можуть використовуватися як безпосередньо слідчим, так і опосередковано. Серед основних форм використання спеціальних знань під час розслідування зазначених кримінальних правопорушень потрібно виділити безпосереднє використання слідчим спеціальних знань під час досудового розслідування, призначення та проведення судових експертиз, участь спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій. На наш погляд, найбільш важливими моментами при розслідуванні злочинів зазначеної категорії є використання спеціальних знань слідчим або спеціалістом під час огляду місця події та призначення судових експертиз.

Під час огляду місця події спеціалісти повинні вивчати його з особливою ретельністю. Типові сліди досліджуваного правопорушення можуть бути на тілі та одязі осіб (сліди крові, сперми, ґрунту, рослинних об'єктів, тілесні ушкодження, розриви одягу); на місці вчинення суспільно небезпечного діяння (порушення в житловій обстановці, відбитки пальців тощо).

У ході огляду необхідно старанно досліджувати піднігтьовий вміст осіб, що були задіяні у статевому акті. У зіскобах із-під їх нігтів при мікроскопічному дослідженні можуть бути виявлені волокна одягу, волосся, сліди крові, які можуть бути направлені на експертизу. Особливої уваги вимагає огляд статевих органів. На статевому члені можуть бути виявлені ушкодження, за-

подіяні особі при вчиненні грубих спроб статевого акту – садна, подряпини, синці, надриви вуздечки, сліди укусів, у препуціальному мішку – волосся, яке належить особі, на статевому члені – кров, елементи вмісту піхви, слина, кал (при спотворених формах статевого акту). Усі речові докази надсилаються на біологічне дослідження. Також обов'язково вилучаються використані та невикористані презервативи.

Важливим аспектом є вилучення в усіх осіб мобільних телефонів. Вони потрібні для з'ясування періодики телефонних дзвінків та можливої переписки підозрюваного з особами, задіяними у статевих зносинах.

За спрямованістю спеціальних знань і частотою їх застосування в судочинстві у криміналістичній літературі і практиці розслідування злочинів розрізняють так звані традиційні й нетрадиційні види експертиз [9, с. 122]. До традиційних відносять експертизи, об'єднані загальним найменуванням – «криміналістичні», до яких входять дактилоскопічна, судово-почеркознавча, авторознавча, техніко-криміналістичне дослідження документів, ідентифікація особи за рисами зовнішності, судово-балістична. До нетрадиційних експертиз, які достатньо рідко зустрічаються, належать експертизи матеріалів і речовин, фonoскопична та ін.

Кожен з експертних напрямків має свої можливості, які використовуються у процесі дослідження відповідно до поставлених слідчими й судовими органами завдань. При цьому такі можливості розширюються у зв'язку з розвитком наукових досліджень, з новими досягненнями в тій чи іншій галузі знань. Це, у свою чергу, впливає на обсяг завдань, які можуть бути вирішені при дослідженні особливостей учиненого злочину, механізму його вчинення, прийомів приховування, інсценування тощо [5, с. 164–166].

Судові експертизи під час кримінальних проваджень за ст. 302 КК України можуть призначатися як на початковому, так і на подальшому етапах розслідування. Аналіз матеріалів проваджень дав змогу зробити висновок, що експертизи призначалися з моменту внесення відомостей до ЄРДР: протягом 5 діб у 13 % випадків; протягом 5–15 діб – 49 %; протягом місяця – 31 %; більше місяця – 7 %. Тобто переважна більшість експертиз призначається слідчими через 5 діб після початку досудового розслідування. Наслідком цього є втрата слідів, часу тощо.

У кримінальних провадженнях досліджуваної категорії виникає необхідність у проведенні різних експертиз. Їх можна поділити на такі групи: ті, що призначаються для ідентифікації злочинця, знярядь злочину, взуття, транспортних засобів (або їх частин); ті, що призначаються для дослідження особи. До першої групи належать, наприклад, дактилоскопічна експертиза, судово-біологічна (імунологічна, цитологічна, одорологічна, експертиза волосся, молекулярно-генетична), трасологічна та ін. До другої групи належать судово-хімічна і судово-медична експертизи. Призначення того чи іншого виду експертизи залежить від ситуації розслідування й комплексу завдань, які можуть бути вирішені шляхом експертного дослідження.

При розслідуванні розглядуваної категорії злочинів застосовуються

майже всі існуючі види судово-медичної, судово-хімічної і криміналістичної експертиз. У провадженнях за фактом створення або утримання місць розпусти, а також звідництва для розпусти, найпоширенішим видом експертиз є судово-медична. Вона дозволяє відповісти на запитання щодо характеру тілесних ушкоджень, послідовності їх заподіяння, виду знаряддя, яким наносилися ушкодження, та ін. Висновки про природний перебіг подій на місці злочину, що даються судовими експертами, можуть мати самостійне доказове значення, спираючись на які слідчий може висунути версії про подію, що відбулася, особу злочинця, механізм учиненого злочину.

Так, 13.07.2011 року, близько 16 години, маючи прямий умисел, направлений на посередництво в розпусті, яке полягало у сприянні добровільному сексуальному спілкуванню незнайомих між собою осіб, з метою наживи, гр. С. звів у м. Гнівань у лісопосадці для надання послуг сексуального характеру гр. М. та гр. Б. Гр. М. винність у вчиненні злочину визнала повністю і показала, що у травні 2011 р. вона Інтернет-мережі зареєструвалася на сайті знайомств під вигаданим іменем, вказавши на своїй сторінці, що надає послуги сексуального характеру за гроші. В липні 2011 р. через Інтернет-мережу вона познайомилася з гр. С., який погодився заплатити їй 200 грн. за послуги сексуального характеру та запитав, чи не може вона взяти із собою подругу для його товариша, яка за гроші також надасть сексуальні послуги. У перебігу подальшого розслідування провину гр. С. у вчиненні кримінального правопорушення було доведено, у тому числі проведенням судово-медичної експертизи [7].

При розслідуванні створення або утримання місць розпусти, а також звідництва для розпусти, призначають не тільки судово-медичну, біологічну, а й інші види експертиз, у тому числі й дослідження мікрооб'єктів, для чого здійснюють судово-медичний огляд підозрюваного. На тілі особи, одязі, взутті, предметах, що знаходилися при ньому, можуть залишитися сліди з місця події – крові, інші виділення потерпілого, частки ґрунту, фарба, тканини, волокна.

Не часто, однак має місце призначення трасологічної експертизи. Трасологічна експертиза вирішує діагностичні чи ідентифікаційні завдання, що виникають у процесі розслідування кримінальних правопорушень за фактом створення або утримання місць розпусти, а також звідництва для розпусти. Вона проводиться з метою ототожнення особистості підозрюваного за слідами ніг (взуття), а також різноманітних знарядь злочину, що застосовувалися ним, по їх слідах. Адже особи, що вчиняють зазначені правопорушення, як правило, не турбуються про знищення відбитків пальців на місці події. Тому доцільним є призначення й проведення дактилоскопічної експертизи.

Підставою для цього можуть бути обставини, пов'язані з виявленням слідів пальців рук на об'єктах, переданих підозрюваним. Такими об'єктами можуть бути конверти з валютою або іншими грошовими знаками, на поверхні яких можуть залишитися сліди пальців звідника. Призначення такої експертизи має сенс у тих випадках, коли підозрюваний заперечує, що ним була передана певна сума грошей особі, що вступила за це у статевий акт.

У подібних випадках з метою проведення дактилоскопічної експертизи,

відбираються зразки слідів пальців рук і разом з об'єктом, на якому вони виявлені, направляються для проведення дослідження. У постанові про призначення експертизи слідчий коротко викладає обставини справи і ставить на вирішення експерту запитання: «Ким із підозрюваних осіб залишені сліди на поданому на дослідження об'єкті?» Висновок експерта є доказом причетності особи до вчинення злочину.

На доцільність призначення експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень за фактом створення або утримання місць розпусти, а також звідництва для розпусти, вказує те, що в деяких випадках після отримання висновків експертизи з'являються нові беззаперечні докази вини підозрюваного, який, після ознайомлення з ними, може визнати свою вину та дати правдиві свідчення.

Так, влітку 2010 року гр. П. з метою отримання матеріального доходу вирішив зайнятися на території Маріуполя, Донецької області посередницькими діями, спрямованими на добровільні статеві зносини між раніше незнайомими особами, тобто звідництвом для розпусти з метою наживи. З метою реалізації виниклого злочинного умислу, спрямованого на отримання неконтрольованого прибутку, маючи на меті наживу, гр. П. запропонував раніше знайомим гр. М., а також неповнолітнім дівчатам гр. Б. та гр. Л. за грошову винагороду вступати у статеві зносини з різними, раніше не знайомими чоловіками. При цьому гр. П. було достовірно відомо про те, що вищевказані особи раніше займалися даним видом діяльності, а також було відомо, що гр. Б. та гр. Л. є неповнолітніми. У свою чергу, гр. М., неповнолітні гр. Б. та гр. Л., перебуваючи у скрутному соціально-економічному становищі, бажаючи поліпшити його шляхом надання сексуальних послуг за грошову винагороду, відповіли згодою на пропозицію гр. П. Підозрюваний у ході досудового розслідування не йшов на контакт зі слідством. Лише після оголошення йому висновку судово-цитологічної експертизи гр. П. почав давати правдиві показання [8].

У кримінальних провадженнях досліджуваної категорії важливе значення має фоноскопична експертиза. Вона досліджує записи звукової інформації. Джерелами останньої можуть бути людина, прилади та механізми, тварини і птахи, транспортні засоби, виробничі процеси і явища природи, злочинна подія (постріл, вибух, крики), що утворюють у своїй сукупності звукове середовище вчинення злочину. Криміналістичний аналіз звуків, відображених на фонограмі, дозволяє розпізнати і ототожнити звукові сигнали, встановити вид і кількість їх джерел, ідентифікувати останні.

Судова фоноскопична експертиза призначається для вирішення таких завдань: ідентифікація і діагностика особистості по голосу і мові; виявлення ознак монтажу та інших змін, привнесених у зміст фонограми у процесі виконання або після закінчення звукозапису; визначення умов, обставин звукозапису, а також інших фактів по фонограмах, що мають доказове значення. Об'єкти дослідження для даної експертизи одержують найчастіше в результаті проведених оперативно-розшукових заходів [6, с. 256–258]. Аудіоматеріали з результатами прослуховування телефонних переговорів на підставі постанови

керівника органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, передаються слідчому, проводиться їхній огляд і прилучення до справи [1, с. 60–61].

Аналізом матеріалів кримінальних проваджень за ст. 302 КК України було встановлено, що результати експертного дослідження дозволили: викрити злочинця у вчиненні конкретних діянь – 41 % випадків; одержати відомості про особливості вчинення кримінального правопорушення – 14 %. Якщо при розслідуванні застосовувати експертизи, на важливості яких було наголошено вище, то даний показник буде зростати.

Висновки. Підводячи підсумок, зазначимо, що при розслідуванні злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, переважно призначаються судово-медичні та різні види судово-біологічних експертиз. Що ж до трасологічних та дактилоскопічних експертиз, а також інших криміналістичних експертиз, то вони призначаються дуже рідко. Таке становище пояснюється, головним чином, недооцінкою ролі і значення вказаних експертиз при розслідуванні досліджуваної категорії кримінально караних діянь та недостатньою обізнаністю працівників слідчих органів з досягненнями експертної практики.

Бібліографічні посилання

1. *Душейко Г.О.* Реалізація оперативно-розшукової інформації на стадії порушення кримінальної справи : навч. посіб. / Г. О. Душейко. – К., 2007.
2. *Зуев Е.И.* Совершенствование использования специальных познаний следственными аппаратами органов внутренних дел / Е.И. Зуев // Повышение эффективности использования криминалистических методов и средств расследования преступлений : труды Академии МВД СССР. – М., 1985. – С. 65–78.
3. *Ищенко П.П.* Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты) / П.П. Ищенко. – М., 1990.
4. *Лисиченко В.К.* Использование специальных знаний в следственной и судебной практике / Лисиченко В.К., Циркаль В.В. – К., 1987.
5. *Мышков Я.Е.* Назначение и производство экспертиз при расследовании взяточничества / Я.Е. Мышков // Актуальні проблеми криміналістики : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (25–26 верес. 2003 р.). – Х., 2003. – С. 164–166.
6. *Оперативно-розшукова діяльність* : навч. посіб. / Є. М. Моїсєєв, О. М. Джу́жа, Д. Й. Никифорчук [та ін.] ; за ред. О. М. Джу́жи. – К., 2009.
7. *Справа № 1-231/11*, Архів Тиврівського районного суду Вінницької області, 2011 р.
8. *Справа № 1-519/146/12*, Архів Жовтневого районного суду м. Маріуполя Донецької області, 2012 р.
9. *Шепітько В.Ю.* Довідник слідчого / В.Ю. Шепітько. – К., 2003. – С. 122.
10. *Шиканов В.И.* Использование специальных познаний при расследовании убийств : учеб. пособие. – Иркутск, 1976.

Бере́за Е.Ю. **Организационно-тактические аспекты применения специальных знаний при расследовании преступлений, связанных с созданием или содержанием мест разврата и сводничеством.** Рассмотрены некоторые аспекты расследования преступлений по факту создания или содержания мест разврата, а также сводничества для разврата. Акцентируется внимание на роли и значении специальных знаний в процессе раскрытия и расследования этих уголовно наказуемых деяний.

Ключевые слова: *создание или содержание мест разврата, тактическое обеспечение, специальные знания, следственные (розыскные) действия.*

Bereza K. Yu. **Organizational-tactic aspects of use of special knowledges in investigation of crimes related of creating or running brothels and procuring for**

fornication. The scientific article deals with illumination of some aspects of the investigation of criminal offenses on the facts creating or running brothels and procuring for fornication. The authors have concentrated the attention on the meaning of special knowledges in a process of investigation.

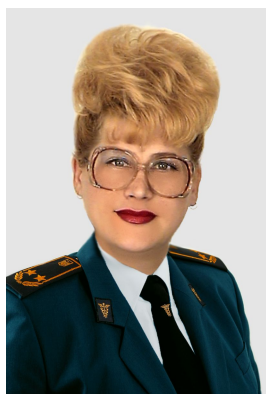
The use of different kinds of knowledge and skills by the police is in the process of investigation of any criminal offenses. And of course, that one person will be a total of spectrum necessary for the effective investigation of penal acts. In this regard, during the criminal proceedings need to involve people who have expertise in various fields. Is no exception and investigation of crimes related to the establishment or maintenance of brothels and procuring.

In forensic expertise defined as the scientific, technical and other, including forensic knowledge gained by generalizations and skills used together with the scientific and technical means to search, detect, seize and study traces of the crime in order to obtain evidence-based and orienting information necessary to establish the truth of the case - that is acquired in the process in some areas of practice

The most common form of the special knowledge – the appointment of forensic examination. Forensic examination – a scientific method for studying complex material system specialist expert sources to obtain evidence-based information. This concept reveals the essence of methodological expertise as a specialist on the application of scientific and technological knowledge, but does not reflect the role of the investigator, which provides organizational and tactical activities.

Keywords: *creating or running brothels, tactical supply, special knowledges, investigating acts.*

Надійшла до редакції 05.11.2015

Єфімова І. В.
провідний фахівець
(Університет митної справи та фінансів)

УДК 342.951:343.359.3

КРИМІНАЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ МИТНОЇ СПРАВИ УКРАЇНИ

Розглянуто окремі кримінальні процесуальні засоби забезпечення безпеки працівників митної справи України. Наголошено, що у разі встановлення даних, які свідчать про реальну загрозу життю працівників митної справи, вживаються заходи щодо особистої охорони та їх близьких родичів, житла і майна. Також можуть застосовуватися оперативно-технічні засоби відповідно до Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність". Порядок реалізації заходів безпеки і питання поновлення прав осіб, взятих під захист, регулюються спеціальними нормативними актами.

Ключові слова: *працівники митної справи, забезпечення безпеки, заходи щодо особистої охорони, спеціальні заходи забезпечення безпеки.*

Постановка проблеми. Формування нового соціально-економічного устрою нашої держави, становлення та трансформація державних інституцій супроводжуються значною кількістю проблем. Об'єктивна складність та